

הטבלה כאמצעי עזר בלימוד המשנה

צבי שפק

שימוש בטבלאות במסגרת שיעורי המשנה מאפשר למורה להשיג כמה עניינים, שספק אם יוכל להשיגם ללא אמצעי עזר זה:

א. השתתפות כל תלמידי הכיתה.

כאשר הכיתה אינה הומוגנית ברמתה, והמורה מנסה לנתב בין הרמות, אפשר ע"י טבלה לחייב את כל תלמידי הכיתה להשתתף, לקרוא, להבין ולסכם. כל תלמיד יוכל לפעול לפי יכולתו ורמתו האישית, אך כולם כאחד יפעלו באותה מתכונת כללית: קריאת המשנה, הבנה מינימלית של שלביה השונים (שאלה, תשובה, הרחבה, הסתייגות, תנאי הדין וכד') וסיכומם בכתב בטבלה.

ב. התקדמות לפי רמת התלמיד.

השתתפות פעילה, אפילו של כל תלמידי הכיתה, אינה מבטיחה בהכרח התקדמות בקצב של כל תלמיד ותלמיד. רק לימוד בהתאם לרמה הנמוכה של הכיתה יאפשר השתתפות כללית, אך לימוד כזה לא יספק את התלמידים המסוגלים ליותר. השימוש בטבלה יכול לענות בו זמנית על צרכיהם ויכלתם של כל התלמידים על רמותיהם השונות: התלמידים המתקדמים יוכלו לפתח את הטבלה הבסיסית (בה יעסקו האחרים), להגיע דרכה לדיוק בפרטים או בניסוח הכללים, לגילוי היחס בין הדעות השונות או לשורש המחלוקת, וכיוב"ז.

ג. יצירתיות.

רוב יומו בכיתה עובר על התלמיד בהאזנה פסיבית. השימוש בטבלה מאפשר אקטיביות ויצירתיות, בפרט אם יצירת מסגרתה של הטבלה וצורתה מוטלות על התלמיד, ואפילו תהא זו טבלה בסיסית ופשוטה. על יסוד זה צריך המורה להדריך את התלמידים לשכלול ולהעמקה.

ד. המחשת מבנה המשנה.

המשנה כפי שהיא מופיעה בסקסטים השונים אינה מאפשרת בד"כ לתלמיד

לראות, בקריאה ראשונה ואפילו שניה, את מבנה המשנה (שאלה-תשובה, הדרגתיות, מספר שיטות, מספר נושאים, רישא וסיפא וכד'). עריכתה בצורת טבלה מראה כי יש סדר למשנה, יש מבנה פנימי שיטתי.

ה. חינוך לסדר חיצוני שמביא לסדר פנימי.

בצורת לימוד זאת רואה התלמיד בעליל עד כמה חשוב הסדר. אפשר להדגים זאת ע"י משנה מורכבת שהתלמידים מתקשים בפענוחה, שאם עורכים אותה בטבלה היא הופכת ברורה ומובנת; כך רואה התלמיד מה רבה החשיבות של המבנה החיצוני המאפשר לגלות את המבנה הפנימי, וממנו ללמוד ביעילות.

ו. שליטה בכל תלמידי הכיתה.

כמעט בלתי אפשרי לשלוט בכל תלמידי הכיתה על גווניהם השונים בכיתה ממוצעת, ועוד יותר בכיתה גדולה והטרוגנית. בצורת לימוד זאת, בעזרת טבלאות, יכול המורה ביתר קלות לעקוב אחרי כל התלמידים, ולוודא שהם איתו. הכיתה עסוקה כולה בבניית הטבלה או במילוי פרטיה, מה שדורש את תשומת לב התלמידים לנושא, ואילו המורה חופשי לעבור בין התלמידים, לבחון ולהתרשם מיכולתו של כ"א, להעיר הערות לפי הצורך או לעזור, מבלי להפריע לתלמידים האחרים.

נדגים להלן בשתי טבלאות פרי עבודתם של תלמידי כיתה ח. המסגרת הפנימית של הטבלה מכילה את הנוסח המדויק של המשנה. כל תלמיד יכול לבנות את הטבלה לפי יכולתו, מורכבת פחות או מורכבת יותר, מפורטת או כללית ופשוטה, כשתפקיד המורה להדריכו לשכלולה. בשלב ראשון של הלימוד ידגים המורה בנייתן של מספר טבלאות ואח"כ בהדרגה ישאיר לתלמידים להשלים חלקי טבלאות. השלמה כזאת אפשרית בשני אופנים עיקריים: שלד הטבלה נתון והתלמידים ממלאים את הפנים, או להיפך, פנים הטבלה נתון והתלמידים יוצרים את מסגרתה החיצונית.

מס' מעשרות, פרק ה, משנה ה:

"הלוקח שדה ירק בסוריא, אם עד שלא בא לעונת המעשרות - חייב; ומשבא לעונת המעשרות - פטור, ולוקט כדרכו והולך. רבי יהודה אומר: אף ישכור פועלים וילקט. אמר רבי שמעון בן גמליאל: במה דברים אמורים? בזמן שקנה קרקע; אבל בזמן שלא קנה קרקע, אם עד שלא בא לעונת המעשרות - פטור. רבי אומר: אף לפי חשבון".

האוקח שדה ירק בסוריא	המקרה	
אם עד שלא באו לעונת המעשרות	תנאי א'	דעה א': ת"ק בסיס הוצות
חייב	ד"ן א'	
ומשבא לעונת המעשרות	תנאי ב'	
פטור	ד"ן ב'	
ולוקט כדרכו והולך.	הרחבת הדין	
ר"י אומר: אף ישכור פועלים וילקט.	הדעה	דעה ב': ר"י הרחבת דברי ת"ק (רקולא)
אמר רשב"ג: כמה דברים אמורים?	שאלה	דעה ג': רשב"ג דיוק על דברי ת"ק
בזמן שקנה קרקע	תשובת תנאי	
אבל בזמן שלא קנה קרקע	מצוות	
אם עד שלא באו לעונת המעשרות	התנאי	
פטור.	הדין	
רבי אומר: אף לפי חשבון.	הדעה	דעה ד': רבי הסתייגות לדברי ת"ק (אחמרא)

מעשרות, פ"ה, משנה ו:

"המתמד ונתן מים במידה ומצא כדי מידתו - פסור;

רבי יהודה מחייב.

מצא יותר על כדי מידתו - מוציא עליו ממקום אחר לפי חשבון".

המתמד ונתן מים במידה				
ומצא כדי מידתו	המצואות:			
פסור	טעם במים ולא ממשות אינו משקה	זתק	הדין	מצואות א' כדי מידתו
	ממשות טע "ן במים - משקה	זרי'		
ר"י מחייב	המצואות:			מצואות ב'
ומצא יותר על כדי מידתו	הדין: אכ"ף - משקה			יותר על כדי מידתו
מוציא עליו ממקום אחר זפי חשבון				